

*Πηγές, αξιολόγηση & διδασκαλία στο μάθημα της
Ιστορίας. Μία συγκριτική προσέγγιση*

Παναγιώτης Γατσωτής
ΣΕΕ ΠΕ02 στο 1ο ΠΕΚΕΣ Αττικής

Εγκύκλιος με αρ. πρ. 203098/Δ2/20-12-2019 που παραπέμπει στην
Υ.Α. 107268/Δ2/3-7-2019 (ΦΕΚ Β΄ 2881/5-7-2019, σ. 35091)

[Τρόπος εξέτασης του μαθήματος] [..]

- α) Στην **πρώτη ομάδα** περιλαμβάνονται δύο θέματα που μπορούν να αναλύονται σε ερωτήσεις με τις οποίες **ελέγχονται οι ιστορικές γνώσεις των μαθητών (ιστορικές έννοιες, ιστορικά γεγονότα, χρονολογίες, δράση ιστορικών προσώπων, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά φαινόμενα, κ.τ.λ.) και η κατανόησή τους.**
- β) Στη δεύτερη ομάδα περιλαμβάνονται δύο (2) τουλάχιστον θέματα που απαιτούν **σύνθεση ιστορικών γνώσεων και κριτική ικανότητα (αξιολογήσεις ιστορικών γεγονότων ή ιστορικών προσώπων, ανάλυση αιτιών ή συνθηκών που συντέλεσαν στη διαμόρφωση και εξέλιξη σημαντικών ιστορικών φαινομένων κ.τ.λ.).** Στην περίπτωση αυτή μπορούν να χρησιμοποιούνται και ερωτήσεις επεξεργασίας ιστορικού **υλικού**, το οποίο δίνεται στους μαθητές σε φωτοτυπία. Το υλικό αυτό αφορά γραπτές ιστορικές πηγές, εικαστικά έργα, χάρτες, διαγράμματα κ.τ.λ. που χρησιμοποιούνται **ως αποδεικτικά στοιχεία ή ως μέσα άντλησης στοιχείων για την εξαγωγή ιστορικών συμπερασμάτων.**

*Ενδεικτικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες και πρόσθετες
οδηγίες, Προγράμματος Σπουδών του μαθήματος της Ιστορίας
της Γ΄ τάξης ΓΕΛ, ΦΕΚ 4906/31-12-2019 τχ. Β΄*

«.. για την επεξεργασία ιστορικών πηγών είναι σημαντικό να αποφεύγεται η απλή παράθεση ή ο συνδυασμός πληροφοριών, καθώς απέχει από την πρακτική της εξοικείωσης με την ιστορική μεθοδολογία, κατά την οποία είναι αναγκαία η γνώση της σκοπιμότητας, της αξιοπιστίας και του είδους του κειμένου ή της «σχολής σκέψης» που εκπροσωπεί, η επίγνωση εν τέλει της ίδιας της «ιστορικότητας» της πηγής.

Την παραπάνω σκοπιμότητα εξυπηρετεί η επισήμανση βασικών εισαγωγικών πληροφοριών για κάθε ιστορικό παράθεμα. Η εκάστοτε ιστορική πηγή προτείνεται να εντάσσεται σε ένα στοιχειώδες ιστορικό ή ιστοριογραφικό πλαίσιο (εξοικείωση με τη βασική τυπολογία των ιστορικών πηγών, όπως η βασική διάκριση άμεσων/έμμεσων πηγών και η στοιχειώδης εξοικείωση με τα γνωρίσματα επιμέρους ιστοριογραφικών σχολών κατά την επεξεργασία παραθεμάτων που προέρχονται από ιστορικές μελέτες)».

«Θεμελιώδης στόχος η διαφοροποίηση των ιστορικών πηγών από το απλό πληροφοριακό υλικό μέσω:

1. της ένταξης της πηγής σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο.
 2. της διερεύνησης των συνθηκών δημιουργίας της.
 3. της κατανόησης του ρόλου της μαρτυρίας και της κατάταξής της (πρωτογενής/δευτερογενής, είδος, τύπος).
 4. της αξιολόγησής της (π.χ. ο βαθμός αντιπροσωπευτικότητάς της σε σχέση με την εποχή της ή την επιρροή που άσκησε)».
- *Ενδεικτικές εκπ/κές δραστηριότητες και πρόσθετες οδηγίες...*, 2019

Από τις συμπληρωματικές οδηγίες (2019 ό.π.) :

«Διερευνητική δραστηριότητα ανάγνωσης ιστορικών πηγών για την Έξοδο των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, με την αξιοποίηση προφορικών μαρτυριών, στην προοπτική καλλιέργειας δεξιοτήτων διερευνητικής μάθησης και οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης».

[Ισορροπία μεταξύ γνώσης περιεχομένου και δεξιοτήτων..]

Συνοψίζοντας..

Η αξιοποίηση μιας ιστορικής πηγής συναρτάται με τη διευκρίνιση των παρακάτω:

1. το ερευνητικό ερώτημα (το υποκείμενο)
2. την ταυτότητα της πηγής: είδος, ιστορικό πλαίσιο, οπτική, σκοπιμότητα, κοινό στο οποίο απευθύνεται, αξιοπιστία. (το αντικείμενο)

Ως προς την επιλογή των πηγών:

- Πολυτροπικές και πολυπρισματικές [Πρβλ. «Υποδεικνύεται η κατά το δυνατόν πολυπρισματική προσέγγιση μέσα από διαφορετικούς τύπους ιστορικών πηγών» («..πρόσθετες οδηγίες.. 2019»)]
- Αντικρουόμενες;
- Εύληπτες (γλωσσική απλούστευση αν χρειάζεται)

Η συγκριτική προσέγγιση: Τι συμβαίνει αλλού..

Εξετάσεις υποψηφίων για την Γ/θμια Εκπ/ση στις ΗΠΑ
στο μάθημα της Ιστορίας

Πηγές:

1. College Board (2019a), AP[®] [Advanced Placement] European History. Course and Exam Description. Effective Fall 2019.
2. College Board (2019b), AP[®] [Advanced Placement] European History. Free-Response Questions.

Εξετάσεις υποψηφίων για την Γ/θμια Εκπ/ση στις ΗΠΑ στο μάθημα της Ιστορίας

Διάρκεια 3 ώρες & 15'

Μέρος 1^ο (1 ώρα & 35'):

- 55 ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής (διάρκεια 55', 40% της συνολικής βαθμολογίας).
- 3 ερωτήσεις σύντομης απάντησης (40', 20%). Από αυτές: η 1η αφορά σε δευτερογενή πηγή ή πηγές· η 2η σε πρωτογενή πηγή ή πηγές· η 3η επιλέγεται μεταξύ δύο δυνατοτήτων και δεν συνοδεύεται από πηγή.

Μέρος 2^ο (1 ώρα & 40'):

- 1 ερώτηση συνοδευόμενη από 7 πηγές (60', 25%).
- 1 ερώτηση για ανάπτυξη κειμένου δοκιμιακού τύπου (επιλέγεται μεταξύ 3 δυνατοτήτων, 40', 15%).

Xavier Badia-Vilatò, Ισπανός καλλιτέχνης.
**Αφίσα δημιουργημένη το 1936 για την
ισπανική αναρχική ομάδα C.N.T.-F.A.I.**
(Confederación Nacional del Trabajo /
Εθνική Συνομοσπονδία Εργατών –
Federación Anarquista Ibérica /
Ομοσπονδία Αναρχικών Ιβηρίας).

**Κείμενο αφίσας: «ΦΙΛΟΔΟΞΙΑ,
ΜΙΛΙΤΑΡΙΣΜΟΣ, ΠΟΛΕΜΟΣ. ΑΥΤΟΣ
ΕΙΝΑΙ Ο ΦΑΣΙΣΜΟΣ. ΕΝΩΘΕΙΤΕ ΓΙΑ
ΝΑ ΤΟΝ ΚΑΤΑΣΤΡΕΨΕΤΕ».**

Πηγή: College Board (2019), AP[®]
[Advanced Placement] European History.
Course and Exam Description. Effective Fall
2019, σ. 249. Πρόσβαση 1/1/2020.

Xavier Badia-Vilatò, Ισπανός καλλιτέχνης. **Αφίσα δημιουργημένη το 1936 για την ισπανική αναρχική ομάδα C.N.T.-F.A.I.**

(Confederación Nacional del Trabajo / Εθνική Συνομοσπονδία Εργατών – Federaci6n Anarquista Ibérica / Ομοσπονδία Αναρχικών Ιβηρίας).

Κείμενο αφίσας:

«ΦΙΛΟΔΟΞΙΑ,

ΜΙΛΙΤΑΡΙΣΜΟΣ,

ΠΟΛΕΜΟΣ. ΑΥΤΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο

ΦΑΣΙΣΜΟΣ. ΕΝΩΘΕΙΤΕ ΓΙΑ

ΝΑ ΤΟΝ ΚΑΤΑΣΤΡΕΨΕΤΕ».

Πηγή: College Board (2019), AP® [Advanced Placement] European History. Course and Exam Description. Effective Fall 2019, σ. 249. [Πρόσβαση](#) 1/1/2020.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης για πρωτογενή πηγή:

1. Περιγράψτε την ιστορική κατάσταση στην Ισπανία που εκφράζεται στην αφίσα.
2. Περιγράψτε έναν τρόπο με τον οποίο η αφίσα εκφράζει τις ευρύτερες ιστορικές εξελίξεις στην Ευρώπη.
3. Εξηγήστε έναν τρόπο με τον οποίο η πολιτική ιδιότητα του καλλιτέχνη επηρέασε την άποψη που εκφράζεται στην αφίσα.

Δεξιότητες:

- Να αναγνωρίζουν και να περιγράφουν το ιστορικό πλαίσιο μιας συγκεκριμένης ιστορικής εξέλιξης ή διαδικασίας.
- Να αναγνωρίζουν και να εξηγούν την οπτική, τη σκοπιμότητα μιας πηγής και το κοινό στο οποίο απευθύνεται.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης για πρωτογενή πηγή:

1. Περιγράψτε την ιστορική κατάσταση στην Ισπανία που εκφράζεται στην αφίσα.
2. Περιγράψτε έναν τρόπο με τον οποίο η αφίσα εκφράζει τις ευρύτερες ιστορικές εξελίξεις στην Ευρώπη.
3. Εξηγήστε έναν τρόπο με τον οποίο η πολιτική ιδιότητα του καλλιτέχνη επηρέασε την άποψη που εκφράζεται στην αφίσα.

Ρήματα ερωτήσεων (προτροπές)

- Σύγκρινε..
- Περίγραψε..
- Αξιολόγησε..
- Εξήγησε..
- Αναγνώρισε / διάκρινε.. [identify]
- Υποστήριξε ένα επιχείρημα (θέση ή ισχυρισμό με μια αλυσίδα συλλογισμών)..

Ερωτήσεις βασισμένες στη χρήση πηγών:

Παράδειγμα 1:

- «Αξιολογήστε αν η Καθολική Εκκλησία στα 1600 ήταν αντίθετη –ή δεν ήταν– στις νέες επιστημονικές ιδέες».

[Η ερώτηση συνοδευόταν από 7 πηγές, 5 γραπτές και 2 εικονιστικές, που δίνουν διαφορετικές προσεγγίσεις (οπτικές, απόψεις) του ζητήματος].

Παράδειγμα 2:

- «Αξιολογήστε αν ο Τριακονταετής Πόλεμος έγινε πρωταρχικά για θρησκευτικούς ή πολιτικούς λόγους».

- **Διλημματικός χαρακτήρας ερωτημάτων**
- **Πολυπρισματικές**
- **Πολυτροπικές ιστορικές πηγές**

Παραδείγματα (κατ' αναλογία) με βάση τη διδακτέα ύλη της Γ' Λυκείου (2019-20)

- «Αξιολογήστε αν και με ποιους τρόπους η οικονομική συμπεριφορά των Ομογενών ωφέλησε ή δεν ωφέλησε την ελληνική οικονομία».
- «Αξιολογήστε αν και κατά πόσο η κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου απέβη ωφέλιμη για το ελληνικό κράτος».
- «Αξιολογήστε αν το κίνημα του 1909 πέτυχε τους στόχους του».
- «Αξιολογήστε τις συνέπειες της Δίκης των Έξι στην πολιτική ζωή της Ελλάδας».

Ερώτηση βασισμένη στη χρήση πηγών: Αξιολογήστε αν η Καθολική Εκκλησία στα 1600 ήταν αντίθετη –ή δεν ήταν– στις νέες επιστημονικές ιδέες.

Οδηγίες:

- Η ερώτηση στηρίζεται στη χρήση πηγών που έχουν κατασκευαστεί για τον σκοπό της άσκησης.

Στην απάντησή σας θα πρέπει να ακολουθήσετε τα εξής:

1. Απαντήστε στο ερώτημα με μία υπερασπίσιμη ιστορικά θέση ή ισχυρισμό που υποστηρίζεται από μία αλυσίδα συλλογισμών.
2. Περιγράψτε το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο που σχετίζεται με το ερώτημα.
3. Υποστηρίξτε ένα επιχείρημα απαντώντας στο ερώτημα και χρησιμοποιώντας τουλάχιστον έξι (6) πηγές.
4. Χρησιμοποιήστε τουλάχιστον μία επιπλέον πηγή, πέρα από τις [επτά] δοθείσες, σχετική με την απάντησή σας στο ερώτημα.
5. Για τουλάχιστον τρεις (3) πηγές, εξηγήστε πώς ή γιατί η οπτική κάθε μίας, ο σκοπός, η ιστορική κατάσταση [στην οποία αναφέρεται] ή/και το κοινό στο οποίο απευθύνεται σχετίζονται με το επιχείρημά σας.
6. Χρησιμοποιήστε πηγές για να διασταυρώσετε, να αξιολογήσετε ή να τροποποιήσετε ένα επιχείρημα που απαντά στο ερώτημα.

Κριτήρια αξιολόγησης των απαντήσεων σε ερωτήσεις με πηγές

Πηγή: College Board (2019α), AP[®] [Advanced Placement] European History. Course and Exam Description. Effective Fall 2019, σσ. 256-7.

Κριτήρια αξιολόγησης των απαντήσεων σε ερωτήσεις με πηγές

Εισαγωγικά:

1.Ακρίβεια

2.Σαφήνεια

Γραμματικά και άλλα λάθη δεν υπολογίζονται εφόσον δεν αλλοιώνεται το νόημα.

Κριτήρια αξιολόγησης των απαντήσεων σε ερωτήσεις με πηγές

1. Θέση/ισχυρισμός
2. «Αναπλασίωση» (ιστορικό πλαίσιο)
3. Χρήση πηγών
4. Ανάλυση και συλλογισμοί

Κριτήρια αξιολόγησης των απαντήσεων σε ερωτήσεις με πηγές

Κριτήριο 1ο: Θέση/ισχυρισμός:

- Ανταποκρίνεται στο ερώτημα παρουσιάζοντας μια υπερασπίσιμη ιστορικά θέση ή ισχυρισμό [επιχειρηματολογεί με μία αλυσίδα συλλογισμών]. Δεν αναδιατυπώνει απλά το ερώτημα.

Κριτήρια αξιολόγησης των απαντήσεων σε ερωτήσεις με πηγές

Κριτήριο 2ο. Αναπλαισίωση:

- Συσχετίζει το ερώτημα με το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο που υπάρχει πριν, κατά τη διάρκεια, αλλά και μετά το χρονικό διάστημα στο οποίο αναφέρεται το ερώτημα.

Κριτήρια αξιολόγησης των απαντήσεων σε ερωτήσεις με πηγές

Κριτήριο 3ο. Χρήση πηγών:

- Όσο περισσότερες πηγές αξιοποιεί τόσο καλύτερη η τεκμηρίωση.
- Περιγράφει το περιεχόμενο μιας πηγής, με περισσότερες από μία φράσεις, και δεν παραπέμπει απλά σε αυτές, για να υποστηρίξει το επιχείρημά του/της.
- Περιγράφει το περιεχόμενο μιας πηγής επιπλέον, πέρα από τις δοθείσες, για να τεκμηριώσει το επιχείρημά του/της.

Κριτήρια αξιολόγησης των απαντήσεων σε ερωτήσεις

Κριτήριο 4ο: Ανάλυση και συλλογισμοί: με πηγές

- Εξηγεί πώς και γιατί η οπτική, ο σκοπός, η ιστορική κατάσταση στην οποία αναφέρεται ή το κοινό στο οποίο απευθύνεται μια πηγή, σχετίζονται με το επιχείρημά του/της. [Πηγή-επιχείρημα]
- Διακρίνει αποχρώσεις. Αναλύει μεταβλητές [παράγοντες]. Εξηγεί συνέχειες και αλλαγές, αίτια και αποτελέσματα. Συσχετίζει μεταξύ διαφορετικών περιόδων. Αξιολογεί και τροποποιεί ένα επιχείρημα λαμβάνοντας υπόψη διαφορετικές οπτικές και προσεγγίσεις. [Πηγή-επιχείρημα]
- Επιδεικνύει μία σύνθετη κατανόηση των ιστορικών εξελίξεων, χρησιμοποιώντας τις πηγές για να διασταυρώσει, να αξιολογήσει ή να τροποποιήσει ένα επιχείρημά του. [Πηγή-επιχείρημα-ιστορ.πλαίσιο]

Παραδείγματα ερωτήσεων δοκιμιακού τύπου (χωρίς πηγές)

1. Αξιολογήστε το πιο σημαντικό αποτέλεσμα του συγκεντρωτικού κράτους των ευρωπαϊκών μοναρχών την περίοδο 1450-1648.
2. Αξιολογήστε το πιο σημαντικό αποτέλεσμα της αύξησης του πληθυσμού στην Ευρώπη την περίοδο 1700-1800.
3. Αξιολογήστε το πιο σημαντικό αποτέλεσμα της Μεγάλης Ύφεσης στην Ευρώπη την περίοδο 1929-1950.

Παραδείγματα (κατ' αναλογία)..

1. Αξιολογήστε το πιο σημαντικό αποτέλεσμα της άφιξης των Μικρασιατών προσφύγων στην ελληνική οικονομία / κοινωνία-δημογραφία / πολιτική την περίοδο 1922-1930.
2. Αξιολογήστε τη στάση των ντόπιων απέναντι στους Μικρασιάτες πρόσφυγες.
3. Αξιολογήστε το πιο σημαντικό αποτέλεσμα της αύξησης της έκτασης και του πληθυσμού της Ελλάδας μετά τους Βαλκανικούς πολέμους.
4. Αξιολογήστε τις ρυθμίσεις της Σύμβασης της Λωζάννης (1923). Επρόκειτο για «αναγκαίο συμβιβασμό» ή για ανθρωπιστική καταστροφή;

Οδηγίες προς εξεταζόμενους συνοδευτικές των ερωτήσεων δοκιμιακού τύπου (χωρίς πηγές)

- Απαντήστε στο ερώτημα με μία ιστορικά υπερασπίσιμη θέση ή ισχυρισμό που υποστηρίζεται από μία αλυσίδα συλλογισμών.
- Περιγράψτε ένα ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο σχετικό με το ερώτημα.
- Υποστηρίξτε ένα επιχείρημα ως απάντηση στο ερώτημα, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα και σχετικά παραδείγματα πηγών (μαρτυριών).
- Χρησιμοποιήστε ιστορικό συλλογισμό (σύγκριση, αιτιότητα, συνέχεια ή αλλαγή στο χρόνο), για να δομήσετε και να πλαισιώσετε ένα επιχείρημα που απαντά στο ερώτημα.
- Χρησιμοποιήστε πηγές, για να διασταυρώσετε, να αξιολογήσετε ή να τροποποιήσετε ένα επιχείρημα που απαντά στο ερώτημα.

Κριτήρια αξιολόγησης απαντήσεων σε ερωτήσεις ανάπτυξης δοκιμιακού τύπου (χωρίς πηγές):

- Ακρίβεια & σαφήνεια
 1. Θέση/ισχυρισμός
 2. Αναπλαισίωση
 3. Χρήση πηγών
 4. Ανάλυση & επιχειρηματολογία

Πηγή: College Board (2019a), *AP[®] [Advanced Placement] European History. Course and Exam Description. Effective Fall 2019*, σσ. 258-9.